

In het spoor van Rubens

PIETER-JOZEF VERHAGHEN

TENTOONSTELLING OP DRIE LOCATIES

Stedelijk Museum Aarschot

▲ 12 maart - 12 juni 2011

M Leuven

▲ 7 april - 25 september 2011

Museum Abdij van Park

▲ 7 april - 25 september 2011

Inhoud

1 Leuven

De kunstenaar Pieter-Jozef Verhaghen	2
Zaal 1 De opleiding van Verhaghen	4
Zaal 2 De jonge Verhaghen	6
Zaal 3 Hofschilder van de keizerin	8
Zaal 4 De grote werken	10
Sint-Pieterskerk Leuven	11

2 Aarschot

De mens Pieter-Jozef Verhaghen	12
Zaal 1 De familie Verhaghen	14
Zaal 2 De <i>Grand Tour</i>	16

3 Abdij van Park

Pieter-Jozef Verhaghen en de Norbertijnen	18
Salon 3 Verhaghens vroege werk (1754-1770)	20
Salon 2 Verhaghens late werk (1775-1811)	21
Kapittelzaal	22
Kloosterkerk	22

Epiloog

op een kier...	23
----------------	----

Practische informatie

24

op de cover:

Pieter-Jozef Verhaghen,

Lot en zijn dochters
1780

VOORWOORD

In 2011 is het 200 jaar geleden dat Pieter-Jozef Verhagen stierf: een uitgelezen moment om hem terug in de kijker te plaatsen en nieuwe onderzoeksresultaten over zijn werk te presenteren. M, het Stedelijk Museum in Verhaghens geboortestad Aarschot en Museum Parkabdij bundelen hun krachten in een tentoonstellingsproject dat verschillende aspecten van zijn leven en werk belicht. De provincie maakt het mogelijk om in meer dan tien kerken kunstwerken van Verhaghen op hun oorspronkelijke plaats te gaan bekijken. **Pieter-Jozef Verhaghen (1728-1811). In het spoor van Rubens** heeft als bedoeling het oeuvre van de kunstenaar opnieuw onder de loep te nemen, in optimale conditie te brengen en aan het publiek voor te stellen.

Verhaghen is ongetwijfeld één van de meest bekwame schilders van zijn tijdvak; hij heeft bovendien een heel uitgebreid oeuvre nagelaten. In zijn tijd was Verhaghen één van de weinige Vlaamse schilders die internationaal op bijval kon rekenen. Hij werd de eerste schilder van keizerin Maria-Theresia en kreeg zo de kans om naar Italië en Wenen te reizen. Ook in Brabant genoot hij een groot prestige en voerde hij veel opdrachten uit voor burgerlijke en kerkelijke overheden.

De tentoonstelling schetst een uitgediept beeld van Verhaghen als schilder, vakman en kleurenvirtuoos. Het publiek krijgt bovendien de kans om een kunstenaar te herontdekken die weliswaar deel uitmaakt van het Brabantse patrimonium, maar die dankzij de internationale erkenning die hem te beurt viel tijdens zijn leven, vertegenwoordigd is in de meeste grote museumcollecties van Europa.

1 Leuven

DE KUNSTENAAR PIETER-JOZEF VERHAGHEN

TEN GELEIDE

De tentoonstelling in Leuven toont de kunstenaar Pieter-Jozef Verhaghen. Verhaghen gold als een van de meest getalenteerde kunstenaars in het achttiende-eeuwse Vlaanderen. Tijdens die eeuw waren de kunstenaars verdeeld in twee kampen. Beide groepen vernoemden zich naar hun grote voorbeeld: aan de ene kant de *Rubénistes*, die werkten in de Vlaamse baroktraditie, en aan de andere kant de *Poussinistes*, die de academische en classicistische stijl verkozen.

Verhaghen behoorde tot de eerste groep en schilderde zijn leven lang in de stijl van Pieter Paul Rubens (1577-1640) en Gaspard de Crayer (1584-1669). De baroktradie was nog zeer levendig in de achttiende eeuw en Verhaghen slaagde er dan ook in om een vaste klantenkring uit te bouwen waardoor hij niet verlegen zat om opdrachten. Ook dankzij zijn pragmatische houding, de efficiënte atelierorganisatie, naar het voorbeeld van zijn leraar Balthasar Beschey (1708-1776), en zijn vlugge schildertoets, wist Verhaghen zich verzekerd van een goed inkomen en kon hij al tijdens zijn leven rekenen op een groot aanzien. Dat leidde ertoe dat hij van de overheid de mogelijkheid kreeg om een *Grand Tour* te maken naar Italië en Oostenrijk en dat hij in 1773 tot hofschilder benoemd werd van de Oostenrijkse keizerin Maria-Theresia.

Een artistieke hemelbestormer is Verhaghen evenwel nooit geweest. Wel was hij een geprezen kunstenaar die erin slaagde zijn artistieke visie om te zetten in een succesvolle schilderscarrière.

Pieter-Jozef Verhaghen,
De onthouding van Scipio
1803

DE OPLEIDING VAN VERHAGHEN

Pieter-Jozef Verhaghen dankte zijn kunstenaarscarrière aan een toevallige ontmoeting. Hij maakte als kleine jongen kennis met de rondreizende schilder Jan-Baptist van den Kerckhoven (ca. 1709-1772) toen die een schilderij restaureerde in de kerk van Aarschot. Van den Kerckhoven herkende onmiddellijk het talent van de jongen en overtuigde vader Willem Verhaghen om hem zijn zoon de beginselen van het schildersvak bij te laten brengen. De jonge Verhaghen bleef ongeveer drie jaar bij Van den Kerckhoven in de leer. Vervolgens trok hij naar Antwerpen waar hij zijn opleiding verder zette bij de succesvolle schilder Balthasar Beschey. Beschey had zich gespecialiseerd in de stijl van Rubens en maakte zelfs rechtstreekse kopieën naar de Antwerpse grootmeester.

Het werk van Beschey dat in deze zaal hangt, is een duidelijke illustratie van zijn Rubensiaanse stijl. Tijdens zijn opleiding in Beschey's atelier maakte ook Verhaghen verschillende studies naar zeventiende-eeuwse voorbeelden. Zo is de anatomiestudie van de ontvleesde man een kopie naar een tekening van Rubens.

Naast zijn opleiding bij Beschey volgde Verhaghen ook tekenlessen aan de Academie van Antwerpen. De studies naar de proporties van het menselijk lichaam getuigen hiervan. Tijdens de politieke troebelen van 1749 moest Verhaghen Antwerpen noodgedwongen verlaten en naar Leuven terugkeren. Daar kreeg hij zijn eerste grote opdracht van meester-brouwer Willems voor een decoratief ensemble. Alleen de voorstudies van decoratieve elementen zijn hiervan bewaard gebleven.

1

Jules Courroit,

Buste van de schilder Pieter-Jozef Verhaghen
Tweede helft 19de eeuw

2

Jan-Baptist van den Kerckhoven,

Portret van Willem Homble
1767

3

Balthasar Beschey,

De terugkeer uit Egypte
Midden 18de eeuw

4

Pieter-Jozef Verhaghen,

Studie der proporties van het mannelijk lichaam
1744-1747

5

Pieter-Jozef Verhaghen,

Twee apostelhoofden
1744-1747

6

Pieter-Jozef Verhaghen,

Twee moren
1744-1747

7

Pieter-Jozef Verhaghen,

Ecorché naar Rubens
1744-1747

8

Pieter-Jozef Verhaghen,

Christusfiguur
1744-1747

9

Pieter-Jozef Verhaghen,

Schetsen van ornamenten in Lodewijk XV-stijl
1749

10

Pieter-Jozef Verhaghen,

Schetsen van ornamenten in Lodewijk XV-stijl
1749

In 1751 verhuisde Verhaghen definitief naar Leuven. Als beginnend kunstenaar moest hij daar eerst zijn naam vestigen. Hierin speelde de opdracht die hij al een jaar eerder had gekregen van brouwer Willems een grote rol; ook de relaties met zijn vroegere leermeesters kwamen van pas.

Zijn eerste opdrachten waren decoratieve schilderwerken. Zo werkte hij samen met zijn vroegere leraar Van den Kerckhoven mee aan de decoratie van het Leuvense stadhuis. Ook maakte hij universitaire wapenschilden voor de afgestudeerden van de universiteit en figuratieve voorstellingen die als wandbekleding dienden. Het landelijke tafereel in deze zaal waarop herderinnen en herders de eenvoudige pastorale geneugten van het buitenleven belichamen, is een typisch voorbeeld van het soort schilderkunst dat werd ingewerkt in wanddecoratie.

Al gauw kreeg Verhaghen ook opdrachten voor religieuze taferelen op groot formaat. Verschillende colleges van de universiteit traden daarvoor op als opdrachtgever. Jammer genoeg zijn deze schilderijen niet bewaard gebleven. In deze zaal hangt een ander vroeg voorbeeld van Verhaghens religieuze schilderkunst: *Maria bezoekt haar nicht Elisabeth*, een opdracht uit het begin van de jaren 1760 van de Broederschap van de Heilige Rozenkrans. Het is duidelijk een jeugdwerk van een nog zoekende kunstenaar. In de loop van dit decennium evolueerde Verhaghen naar zijn volwassen stijl.

1

Pieter-Jozef Verhaghen,
Studie voor een ornament
1754

5

Pieter-Jozef Verhaghen,
Landelijk tafereel
1754

2

Pieter-Jozef Verhaghen,
Cartouche
1754

6

Pieter-Jozef Verhaghen,
Maria bezoekt haar nicht Elisabeth
1760-1764

3

Pieter-Jozef Verhaghen,
Ontwerp voor wapenschild
1754

4

Pieter-Jozef Verhaghen,
Universitair wapenschild van Alexander Augustinus
Josephus Marlier van Soignies
1759

HOFSCILDER VAN DE KEIZERIN

In 1769 krijgt Verhaghen de kans om een werk te maken voor de vertegenwoordiger van het Oostenrijks Habsburgs gezag in de Nederlanden; prins Kaunitz. Dit schilderij, *De kroning van de Heilige Stefanus, de eerste koning van Hongarije*, viel zo in de smaak bij de overheid én bij keizerin Maria-Theresia, dat Verhaghen een beurs kreeg om een *Grand Tour* te maken naar Italië. Die reis moest de artistieke ontwikkeling van de kunstenaar stimuleren door het bestuderen van antieke voorbeelden.

Na zijn bezoek aan Italië reisde Verhaghen door naar het hof van de keizerin in Wenen waar zij hem ontving in audiëntie. Zij verhief hem vervolgens tot haar 'eerste' schilder, een zeer grote eer voor de Leuvense kunstenaar. Die benoeming was niet alleen een persoonlijke triomf voor Verhaghen, het kwam ook zijn reputatie als kunstenaar ten goede. Hij keerde terug naar Leuven als een gevierd schilder. De pragmatische Verhaghen verzilverde zijn verworven bekendheid door meer werken te produceren. Niet alleen grote altaarstukken, maar ook kleinere schilderijen voor privécollecteuren. Voor die laatste groep vervaardigde hij onder andere erotisch getinte werken. Zo is het Bijbelse verhaal van Lot en zijn dochters in deze zaal een perfecte aanleiding om een mooi

naakt ten tonele te voeren. Een klassiek truc die al lang vóór Verhaghen werd gebruikt. Ook de afbeeldingen van Minerva getuigen van een zekere zinnelijkheid.

In de twee decennia die volgden op zijn benoeming tot hofschilder beleefde Verhaghen het hoogtepunt van zijn loopbaan. Hij kreeg veel opdrachten en verkocht werken op de vrije markt. Zo kon hij voor zichzelf een grote materiële welstand opbouwen. Maar de religieuze politiek van keizer Jozef II en de Franse revolutionaire overheersing van Vlaanderen zorgden ervoor dat Verhaghens voornaamste opdrachtgevers, de kloosters in de omgeving van Leuven, hem bijna geen opdrachten meer konden geven. Dit temperde de artistieke geestdrift van de schilder en deed zijn inkomsten dalen. In 1800 werd Verhaghen wel benoemd tot erevoorzitter van de Leuvense kunstacademie, maar zijn hoogdagen waren voorbij.

1

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Brussel 13 juli 1770, waarin hij schrijft dat hij vijf medailles had ontvangen.

2

Twee gouden medailles

3

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen,
Wenen 25 augustus 1773, een brief met de beschrijving van Verhaghens ontmoeting met de keizerin.

4

Pieter-Jozef Verhaghen,
Schets van antieke vrouwenfiguur
1771-1773

5

Pieter-Jozef Verhaghen,
Mannenbuste met ram
1771-1773

6

Pieter-Jozef Verhaghen,
De Emmaüsgangers
ca.1780

7

Pieter-Jozef Verhaghen,
De onthouding van Scipio
1803

8

Pieter-Jozef Verhaghen,
Lot en zijn dochters
1780

9

Pieter-Jozef Verhaghen,
Minerva
Eind 18de eeuw

10

Pieter-Jozef Verhaghen,
De boetvaardige Maria Magdalena
1773-1790

11

Pieter-Jozef Verhaghen,
Abraham stuurt Agar en Ismaël naar de woestijn
1792

Verhaghen is voornamelijk gekend voor zijn religieuze schilderijen van groot formaat. In dit soort schilderkunst was hij in die periode dan ook de *primus inter pares* en in Leuven en omstreken had hij al helemaal geen concurrentie. Zijn voornaamste opdrachtgevers voor dit soort grote werken waren de norbertijner abdijen van Park en Averbode en alle parochiekerken van deze abdijen.

Verhaghen was zelfs een van de weinige Vlaamse schilders in zijn tijd die zich specialiseerde in grote religieuze historieschilderkunst. Dat leverde hem opdrachten op over heel Vlaanderen. Zo zijn er nu nog altijd werken van hem te bezichtigen in Gent, Kortrijk, Mechelen en Doornik.

In deze zaal hangen grote doeken uit verschillende periodes van Verhaghens carrière. Zo is de *Aanbidding der Wijzen* uit 1757 een mooi voorbeeld van zijn vroege werk. De tweede versie in deze zaal met hetzelfde onderwerp begon Verhaghen te schilderen in 1780, op het toppunt van zijn kunnen. Hij maakte dit werk ter ere van keizerin Maria-Theresia, maar zij stierf in datzelfde jaar. Het doek heeft uiteindelijk nooit het atelier verlaten; toch geldt het als een van zijn topwerken.

Verhaghen had enkele favoriete iconografische thema's die hij meermaals vastlegde op doek. Zo heeft hij het verhaal van de *Aanbidding der Wijzen* minstens negen keer in beeld gebracht. *De heilige familie met Elisabeth en Johannes de Doper* is nog een compositie die hij meermaals gebruikte en ook van de *Hemelvaart van Christus* maakte hij verschillende versies. De versie die hier gepresenteerd wordt, is een van de laatste grote werken van de meester en deels onafgewerkt.

Leuven

Sint-Pieterskerk

“Verhaghen was een man van een machtigen en oorspronkelijken geest, een schilder van eene reusachtigeforschheid. Onuitputbaar was hij in vinding, in middelen van bewerking, in rijkdom en pracht van kleur. Hij liet eene reeks van werken in welke hij, voor tijdgenoot en nazaat, al de schatten zijner groote ziel mededeelde, en die voor de natie eene bron van genoeg, leer en troost zullen uitmaken zoo lang er eene brok zal van overblijven..”

Edward Van Even,

De schilder P.-J. Verhaghen, zijn leven en zijne werken, Leuven, 1875

1

Pieter-Jozef Verhaghen,
Aanbidding der Wijzen
1757

2

Pieter-Jozef Verhaghen,
Aanbidding der Wijzen
1780

3

Pieter-Jozef Verhaghen,
Hemelvaart van Christus
1800

4

Pieter-Jozef Verhaghen,
De heilige familie met Elisabeth en
Johannes de Doper
1800-1811

Voor de kapel van de Leuvense Heilige Margaretha kreeg Pieter-Jozef Verhaghen in 1760 de opdracht om een reeks schilderijen te maken over het leven van 'Fiere Margriet'. Deze vijf schilderijen bevinden zich nog steeds in de kapel.

De legende van 'Fiere Margriet' speelt zich af in de dertiende eeuw. Margaretha, een meisje van arme afkomst, werkt in de Sint-Jorisherberg. Op een avond wordt ze uitgestuurd om wijn te halen. Bij haar terugkeer heeft een dievenbende, vermoed als pelgrims, de waard van de herberg en zijn gezin vermoord. Ze nemen Margaretha mee buiten de stad waar ze haar vermoorden en haar lichaam in de Dijle werpen. Maar in plaats van te zinken of stroomafwaarts te drijven, glijdt het lichaam in een goddelijk licht stroomopwaarts tot bij de hertog van Brabant, Hendrik I. De hertog, gealarmeerd door de bovennatuurlijke verschijning, slaagt erin de bandieten bij de kraag te grijpen en te veroordelen. Margaretha wordt als heilige ten grave gedragen en haar kapel wordt een bedevaartsoord.

2 Aarschot

DE MENS PIETER-JOZEF VERHAGHEN

TEN GELEIDE

Uit de bewaarde briefwisseling van Pieter-Jozef Verhaghen komt een duidelijk beeld van zijn persoonlijkheid naar voor: hij is een familieman. Zo verlangt hij er tijdens zijn reis doorheen Europa eigenlijk vooral naar om thuis te zijn. Op een bepaald moment schrijft hij zelfs dat alle geneugten die de stad Wenen hem aanbiedt niet opwegen tegen een bezoek aan Tildonk kermis met zijn vrouw.

Geboren in Aarschot op 19 maart 1728, groeide hij op als tweede zoon van Willem Verhaghen en Anna-Magdalena Verstrecken. De familie Verhaghen was een geslacht van chirurgijns. De keuze van Pieter-Jozef en zijn broer, Jan-Jozef, om kunstenaar te worden, betekende dan ook een breuk met die familietraditie.

Na zijn opleiding vestigde Verhaghen zich in Leuven en trouwde met Johanna Hensmans. Hij verwierf naam als schilder en leefde met zijn gezin in een zekere materiële welstand. In 1770 kreeg hij de kans om een *Grand Tour* naar Italië en Wenen te maken. Zijn familie ontving gedurende zijn afwezigheid een toelage van de staat omdat de kostwinner op reis was. Na zijn terugkeer beleefde Verhaghen het toppunt van zijn carrière en kon hij voor zijn gezin een groot huis aan de vaart van Leuven kopen.

Tegen het einde van zijn leven kreeg Verhaghen af te rekenen met verschillende moeilijkheden. Zijn beide zoons waren geestelijken die door de antiklerikale politiek tijdelijk terug in het ouderlijk huis moesten wonen. Het aantal opdrachten verminderde rond de eeuwwisseling. In 1809 kreeg hij een beroerte waaraan hij verlamingsverschijnselen overhield waardoor hij de laatste twee jaren van zijn leven niet meer kon schilderen. Hij stierf in 1811 en werd begraven op het kerkhof van Willese.

Guillaume Leopold Louckx

Portret van de schilder
Pieter-Jozef Verhaghen
Midden 19de eeuw

Pieter-Jozef Verhaghen trouwde op 29 september 1753 met Johanna Hensmans, dochter van brandwijnstoker Willem Hensmans. Samen kregen zij kregen zeven kinderen. Zijn oudste zoon Willem-Jozef werd priester in Schaarbeek en Ukkel. Ook Joris-Jozef was geestelijke en werd kanunnik van de abdij van Park. Dit zal hoogstwaarschijnlijk geholpen hebben om in de moeilijke jaren toch nog verschillende kleinere opdrachten van de norbertijnen te krijgen.

Enkel de oudste dochter van Pieter-Jozef Verhaghen kreeg kinderen, waaronder Pieter-Karel Quirini. Uiteindelijk zou een deel van de werken die nog in het atelier van Verhaghen stonden, verkocht worden bij de dood van zijn kleinzoon. Via deze veiling kwam een groot deel van de tekeningen en verschillende schilderijen in bezit van Edward Van Even, stadsarchivaris en de eerste conservator van het museum van Leuven.

De oudere broer van Verhaghen, Jan-Jozef, zou altijd in de schaduw van zijn broer blijven. Nooit getrouwd, leefde hij bij het gezin van zijn jongere broer en werd ook hij schilder. Jan-Jozef was geen historieschilder zoals zijn broer, maar legde zich toe op genrestukken en stillevens.

Een van de typerende kenmerken in zijn schilderijen is de aanwezigheid van steengoed wat hem in de volksmond al gauw de bijnaam *pottakens* Verhaghen opleverde. Beide broers deelden hetzelfde atelier en het is dus zeer waarschijnlijk dat zij hebben samengewerkt aan grote opdrachten.

1

Diploma van arts van Willem Verhaghen,
vader van de kunstenaar

2

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Brussel 16 maart 1771 waarin hij spreekt over zijn
reisvergoeding en de financiële ondersteuning van zijn
gezin tijdens zijn afwezigheid

3

Lofdicht van Martin Van Dorne
ter ere van de terugkomst van Pieter-Jozef Verhaghen
in Leuven in 1773

4

Huurakte van 20 december 1756
voor de huur van het huis 'Het Tiende Gebod'

5

Doodsaankondiging van Verhaghen
1811

6

**De veilingscatalogus van de collectie van
Pieter-Karel Quirini,**
de kleinzoon van Pieter-Jozef Verhaghen
1875

7

Pieter-Jozef Verhaghen,
Salvator Mundi
1741

8

Gustaaf Welis,
Portret van Jeanne Hensmans, echtgenote van de
schilder Pieter-Jozef Verhaghen
Tweede helft 19de eeuw

9

Guillaume Leopold Louckx,
Portret van de schilder Pieter-Jozef Verhaghen
Midden 19de eeuw

10

Jan-Jozef Verhaghen,
Het gebed, 18de eeuw

11

Jan-Jozef Verhaghen,
De warme hand
18de eeuw

12

Jan-Jozef Verhaghen,
Wasvrouw
18de eeuw

13

Jan-Jozef Verhaghen,
Drinkster
18de eeuw

14

Jan-Jozef Verhaghen,
Kaartspel
18de eeuw

In Europa is het vanaf de renaissance de traditie om als kunstenaar een reis naar Italië te maken om de overblijfselen van de antieken te bestuderen. Bijna alle grote schilders uit onze gewesten hebben die reis over de Alpen gemaakt. In de achttiende eeuw reisden kunstenaars eveneens naar Rome en omstreken voor studiedoeleinden. Ook Verhaghen kreeg de kans om deze reis te maken. Dankzij een toelage van de Oostenrijkse overheid vertrok hij in mei 1771, samen met zijn zoon Willem-Jozef op *Grand Tour*. Deze reis is uitzonderlijk goed gedocumenteerd. Een zeer groot deel van de brieven die Verhaghen naar zijn gezin stuurde, zijn bewaard gebleven en geven ons een uniek beeld van de dagelijkse besommeringen van vader en zoon tijdens hun avontuur. Niet alleen de brieven zijn bewaard, ook een deel van de schetsboeken die hij gebruikte in Italië. Deze visuele nota's geven duidelijk aan wat Verhaghen als kunstenaar interesseerde. Hij zocht naar een verrijking van zijn artistiek vocabularium aan vormen en beelden die hij later verwerkte in zijn composities.

De eerste grote stad die ze aandeden was Parijs. Verhaghen was onder de indruk van het hof van de koning Lodewijk XV en van het artistieke leven in de stad. Hij trok verder, via Lyon, over de Alpen en kwam aan in Turijn. De bergen maakten indruk op de schilder en ook Turijn viel in de smaak. Hij verbleef meer dan een jaar in Italië en bezocht allerlei bezienswaardigheden. Zo trok hij naar Pompei en Herculaneum, beklom hij de Etna en kreeg hij een privéaudiëntie bij Paus Clemens XIV. Uiteindelijk vertrok Verhaghen op 24 april 1773 definitief uit Rome, op weg naar Wenen.

Daar bezocht hij de stad en de omgeving, tot in Bratislava toe. Eind augustus kreeg hij een privéaudiëntie bij keizerin Maria-Theresia. Dat moment beschreef hij zorgvuldig in een brief aan zijn vrouw want deze ontmoeting vormde voor Verhaghen het hoogtepunt van zijn reis. Ten slotte vertrok hij uit Wenen op 30 september 1773 en reisde hij via de Duitse Staten terug naar huis. Op 24 oktober kwam hij ten slotte als gevierd kunstenaar terug in Leuven aan.

1

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Parijs
10 juni 1771

2

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Turijn
26 juni 1771

3

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Rome
oktober 1771

4

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Venetië
14 mei 1773

5

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Verona
27 mei 1773

6

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Wenen
26 juni 1773

7

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Wenen
8 september 1773

8

Brief van Pieter-Jozef Verhaghen aan zijn vrouw,
Wenen
22 september 1773

9

Pieter-Jozef Verhaghen,
Op troon zittende figuur vergezeld van een leeuw
1771-1773

10

Pieter-Jozef Verhaghen,
Schets van antieke vrouwenfiguur
1771-1773

11

Pieter-Jozef Verhaghen,
Schets van antieke vrouwenfiguur "Flora"
1771-1773

12

Pieter-Jozef Verhaghen,
Petrus met boek en sleutels in de hand
1771-1773

13

Pieter-Jozef Verhaghen,
Aristoteles vergezeld van een arend (schets antieke mannenfiguur)
1771-1773

3 Abdij van Park

PIETER-JOZEF VERHAGHEN EN DE NORBERTIJNEN

TEN GELEIDE

Pieter-Jozef Verhaghen was de meest gevraagde en gevierde Brabantse kunstschilder van de achttiende eeuw. In 1754 verkreeg hij het poorterschap van Leuven en bouwde er samen met zijn broer Jan-Jozef een succesvol schildersatelier uit. Verhaghen bleef actief totdat hij in 1809 een beroerte kreeg waardoor hij de laatste twee jaar van zijn leven niet meer kon schilderen. Hij overleed in 1811. Hij liet een omvangrijk oeuvre na. Hij schilderde tijdens zijn leven meer dan 300 werken en kan terecht een van de meest productieve schilders van de Oostenrijkse Nederlanden genoemd worden.

Verhaghen schilderde in hoofdzaak voor religieuze opdrachtgevers. Voor het afbeelden van het goddelijke vond hij inspiratie in de barok die in onze streken talloze sporen naliet. Vanuit deze rijke traditie ontwikkelde hij een geheel eigen en herkenbare stijl.

Verhaghen werkte voor verschillende kloosters en kerken maar vooral zijn opdrachten voor de norbertijnenabdijen van Park en Averbode springen in het oog. Temeer omdat Verhaghens relatie met beide abdijen het puur zakelijke oversteeg. Deze tentoonstelling legt de nadruk op de hechte band tussen de kunstenaar en de norbertijnen aan de hand van werken besteld door de abdijen van Park en Averbode.

Van alle religieuze opdrachtgevers waren abdijen en kloosters de meest kapitaalkrachtige. In het ancien regime waren zij essentiële mecenasen wiens grote en omvangrijke opdrachten aan kunstenaars de kans gaven om het beste van hun kunnen te tonen. De abdijen van Park en Averbode speelden die rol voor Verhaghen.

Zicht op het koor van de kloosterkerk,

waarvoor Verhaghen twee reeksen schilderde met enerzijds het leven van Christus en anderzijds het leven van de Heilige Norbertus, stichter van de norbertijnenorde.

Verhaghen voerde zijn eerste opdrachten als zelfstandig kunstenaar uit voor Leuvense burgers en colleges van de katholieke universiteit. Al snel volgden opdrachten van Leuvense parochiekerken en kloosters zoals de Sint-Pieterskerk, Sint-Kwintenskerk, Sint-Michielskerk, Sint-Jacobskerk, Begijnhofkerk, Gasthuiskerk, Predikherenkerk, minderbroedersklooster, zwartustersklooster, celledroedersklooster en andere.

Vanaf 1760 viel hij in de gunst van de norbertijnenabdijen van Park en Averbode. Hij schilderde grote en kleine werken voor beide abdijen. Abt van Park Ferdinand de Loyers (abt van 1756 tot 1762) bestelde in 1760 twee grote doeken voor de kapittelzaal van de abdij. In hetzelfde jaar kreeg hij ook van abt Gisbert Halloint van Averbode (abt van 1749 tot 1778) de opdracht voor *De Doornenkroning* die in deze zaal wordt getoond. *Isaak zegent Jakob* werd drie jaar later samen met twee andere werken voor de abdij van Averbode geschilderd. De evolutie in Verhaghens stijl is duidelijk merkbaar wanneer men de hier getoonde werken vergelijkt.

Het succes dat Verhaghen oogstte in de abdijen van Park en Averbode mag niet onderschat worden. Het was een springplank voor Verhaghen die, na de hierboven vermelde schilderijen te hebben geleverd, een gestage stroom aan opdrachten van deze abdijen ontving. Deze opdrachten waren niet enkel bestemd voor de kloostergebouwen; er werden tevens werken besteld voor de parochies die werden bediend door deze abdijen. Zowel Park als Averbode beschikten over een uitgebreid netwerk van parochies waar de norbertijnen het ambt van parochiepriester uitoefenden. Het onderhoud en de aankleding van de parochiekerk was vaak een zaak van de abdij. De hier tentoongestelde *Calvarie* en *Heilige Drieuldigheid* illustreren deze bron van opdrachten. De werken zijn afkomstig respectievelijk uit de Sint-Laurentius parochie te Kozen, die werd bediend door Averbode en de parochie Sint-Denijs te Houwaart die door Park werd bediend.

Naast de grote opdrachten die Verhaghen voor de abdijen van Park en Averbode uitvoerde, leverde hij ook een aantal kleinere schilderijen. Deze illustreren Verhaghens latere oeuvre. *Christus in het huis van Martha en Maria* dateert uit 1775. De overige werken werden besteld na 1786, het jaar waarin Verhaghens jongste zoon Joris-Jozef Verhaghen (Leuven 1764-Wakkerzeel 1841), intrad in de abdij van Park. Zijn toetreding tot de norbertijnenorde benadrukt de goede band die Verhaghen met de abdij had. De aanwezigheid van zijn zoon in de abdij heeft deze band nog versterkt.

De portretten van abt Simon Wouters van Park (abt van 1779 tot 1792) en Adriaan Trudo Salé van Averbode (abt van 1778 tot 1782) zijn zeldzame voorbeelden van Verhaghens portretkunst. Beide portretten dateren uit 1779 en tonen de abt in zijn studieruimte of bibliotheek. De abten zijn met de staf, mijter, ring, borstkruis en de witte norbertijnerbonnet afgebeeld. Verhaghen schilderde de waardigheidssymbolen van de abt telkens naar de natuur en de collecties van Park en Averbode bezitten er nog enkele van.

Verhaghen hanteerde in zijn latere periode een ‘succesformule’ en schilderde in een stijl die men uit de duizend herkent. Naast de opvallende overeenkomsten in kleurgebruik zijn er in deze werken ook een aantal terugkerende modellen die Verhaghen gebruikte voor zijn figuren. De centrale vrouwfiguren in *Christus in het huis van Martha en Maria*, *Hagar en Ismaël door Abraham in de woestijn gedreven* en de Maria figuur in de *Aanbidding der herders* en *De heilige familie in een landschap* zijn telkens geschilderd naar Elizabeth Laevens, Verhaghens nicht. De figuur van Sarah in *Hagar en Ismaël door Abraham in de woestijn gedreven* en de herdersvrouw rechts in de *Aanbidding der herders* is een tweede vrouwelijk model dat steeds weerkeert.

Abdij van Park

Kapittelzaal

De kapittelzaal is een vergader- en gebedsruimte die dagelijks door de kloosterlingen werd gebruikt. Het interieur bevat een cyclus van zes schilderijen met taferelen uit het leven van de Heilige Norbertus, stichter van de norbertijnenorde. Taferelen uit het leven van deze heilige vindt men terug in alle gemeenschappelijke ruimtes van de abdij. Dit is niet verwonderlijk aangezien de Heilige Norbertus de belichaming is van de norbertijnse spiritualiteit. De kunstwerken in de abdij zijn niet zuiver decoratief maar fungeren ook als een constante herinnering aan de opdracht van de kloosterlingen.

De eerste vier schilderijen werden rond 1752 door abt Alexander Sloomans (abt van 1730 tot 1756) besteld bij de Mechelse schilder Gillis Jozef Smeyers (1694-1774). In 1760 gaf abt Ferdinand de Loyers (abt van 1756 tot 1762) aan Pieter-Jozef Verhaghen de opdracht om de cyclus aan te vullen met twee werken. *De bekering van Norbertus* en *De overbrenging van de relieken van de Heilige Norbertus naar de abdij van Strahov te Praag* zijn van zijn hand. In deze vroege werken vindt men de typische stijl waarmee Verhaghen beroemd werd niet terug. Dit was echter een bewuste keuze van de schilder die de werken stilistisch wilde laten aansluiten bij de werken die door Smeyers werden geleverd. Het toont de veelzijdigheid en flexibiliteit van Verhaghen die zijn schilderijstijl moeiteloos aanpaste om te voldoen aan de eisen van de opdracht. Deze werken dragen de kenmerken van een late en classicistische barok die in de eerste helft van de achttiende eeuw ontstond. Ze staan in schril contrast met de werken die Verhaghen vijftien jaar later voor de kloosterkerk schilderde.

Kloosterkerk

De kloosterkerk is het spirituele hart van de abdij. De eucharistie wordt er gevierd en de getijden worden er gezongen. In het koor en de zijbeuken van de kerk hangen in totaal tien schilderijen die tussen 1775 en 1782 door Verhaghen werden geschilderd. Het is een dubbele cyclus met taferelen uit het leven van Christus en Norbertus. De Heilige Norbertus stelde in zijn spiritualiteit het apostolische leven, geleid naar het voorbeeld van Christus, centraal. Het afbeelden van de Heilige Norbertus in het verlengde van Christus brengt deze gedachte treffend in beeld.

De cyclus start bij het altaarstuk met de *Aanbidding der herders* (1682) van de Antwerpse schilder Erasmus Quellinus (1634-1715). Vier werken van Verhaghen sluiten hierbij aan: de *Aanbidding der Wijzen*, *De opdracht in de tempel*, *De doop van Christus* en *Laat de kinderen tot mij komen*. Deze taferelen verwijzen naar het lichaam van Christus in het tabernakel en de eucharistie die bij het hoogaltaar plaatsvindt.

Epiloog

OP EEN KIER

In het koorgestoelte namen de kloosterlingen dagelijks plaats om de getijden te zingen. Boven het koorgestoelte en in de zijbeuken hangen zes schilderijen met gebeurtenissen en wonderen uit het leven van de Heilige Norbertus: *De Heilige Norbertus reikt aalmoezen uit, De Heilige Norbertus geneest een blinde vrouw, De Heilige Norbertus en keizer Lotharius III te Rome, De Hertog van Cappenberg stelt zich ten dienste van de orde van Prémontré, De Heilige Norbertus predikt te Antwerpen tegen ketter Tanchelm, Paus Honorius II keurt de orde van Prémontré goed.* Deze taferelen tonen Norbertus als een weldoener, genezer, raadsman, charismatisch leider, prediker en ordestichter.

De doeken zijn geschilderd met een rake toets en een helder coloriet. De taferelen hebben uitgebalanceerde composities en zijn met pittoreske details gevuld. Licht en kleur, expressie en gebaar leiden het oog van de toeschouwer naar een centraal thema: de goddelijke natuur van Christus en de Heilige Norbertus die de christelijke boodschap van liefde en barmhartigheid uitdraagt naar het volk.

Jaarlijks zetten een groot aantal minder bekende monumenten, gelegen tussen de Getevallei en Velpevallei, hun deuren open voor een cultuurtoeristisch bezoek tijdens “Op een kier... Verborgene erfgoed in Vlaams-Brabant”.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling ‘Pieter-Jozef Verhaghen’, kan je dit jaar in enkele kerken en kapellen werken van Verhaghen in hun originele context bewonderen. Verhaghen was zeer actief in de regio, en veel van zijn schilderijen hangen nog steeds in situ, op de plekken waarvoor ze zijn besteld en bedacht. Dat geeft beslist een heel eigen waarde aan het bezoek, en aan de kunstwerken.

Op volgende plaatsen kan je werken van Verhaghen ontdekken:

Zuurbemde

De Heilige Sulpitius wekt een verdronken kind tot leven

Aarschot

De Emmaüsgangers (1788)
De Goede Herder (ca. 1788)

Neerlanden

Golgotha (1767)

Erps

De Heilige Barbara (1785)
De Heilige Donatus (1785)

Wakkerzeel

Jezus overhandigt Petrus de sleutels (1802)
De Vier Evangelisten (1803)

Tienen

Alexianenkapel

Vilvoorde

Praktische informatie

M - MUSEUM LEUVEN

M - MUSEUM LEUVEN

Leopold Vanderkelenstraat 28
3000 Leuven

M - SCHATKAMER VAN SINT-PIETER

Grote Markt
3000 Leuven

tel. 016 27 29 29

(van maandag tot vrijdag: 9.00 tot 18.00 uur,
zaterdag en zondag: 11.00 tot 18.00 uur)

e-mail bezoekm@leuven.be

website www.mleuven.be

OPEN

M - MUSEUM LEUVEN

Dinsdag tot zondag: 11.00 tot 18.00 uur

Dinsdag tot en met vrijdag: voor groepen uit onderwijs die gereserveerd hebben: vanaf 9.00 uur

Donderdag: 11.00 tot 22.00 uur

Gesloten op maandag

Gesloten op 24, 25, 31 december 2011 en 1, 2 januari 2012

M - SCHATKAMER VAN SINT-PIETER

Dinsdag tot vrijdag: van 10.00 tot 17.00 uur

Zaterdag: van 10.00 tot 16.30 uur

Zon- en feestdagen: 14.00 tot 17.00 uur

Maandag gesloten van 15 oktober 2010 tot 15 maart 2011

Maandag open van 15 maart 2011 tot 15 oktober 2011: 10.00 tot 17.00 uur

Gesloten 24, 25, 31 december 2011 en 1, 2 januari 2012

TICKETS

Je M-ticket is steeds geldig voor één hele dag en voor het hele museum. Er worden geen aparte tickets voor tijdelijke tentoonstellingen of voor de vaste collectie verkocht. Met je M-ticket kan je naast M-Museum Leuven ook M-Schatkamer van Sint-Pieter bezoeken.

M - MUSEUM LEUVEN

Individuele bezoeker: 9 euro

Korting: 7 euro

- 26 jaar: 5 euro

13 – 18 jaar, cultuurkaarthouders: 3 euro

< 13 jaar en icom: gratis

Gezin: 22 euro

M - SCHATKAMER VAN SINT-PIETER

Individuele bezoeker: 2,50 euro

Korting: 1,25 euro

Korting: senioren (65+), lerarenkaart, OKV, gidsen (in het bezit van een gidsenkaart), groepen vanaf 15 personen zonder gids, inwoners van Leuven, medewerkers van stad Leuven, personen met een beperking, Gezinsbond, Davidsfonds, Lemmensinstituut, studenten ouder dan 26 jaar in het bezit van een studentenkaart, KAV.

Gezin: maximaal 2 volwassenen + maximaal 3 kinderen tussen 13-18 jaar

RONDLEIDINGEN

Rondleiding op aanvraag

Groepen: 60 euro voor de gids + een toegangsticket aan reductie-tarief (5 euro per persoon voor een groep > 15 personen, 7 euro voor een groep < 15 personen). Maximaal 25 deelnemers per groep. De rondleidingen moet je - minimaal 2 weken op voorhand reserveren.

RONDLEIDING 'EEN BLIK OP M'

Tijdens 'Een blik op M' kan je als individuele bezoeker of met enkele vrienden deelnemen aan een rondleiding in de tentoonstelling op vaste tijdstippen. Prijs: 9 euro (inclusief toegangsticket voor het hele museum). Reserveren verplicht via 016 27 29 29 of bezoekm@leuven.be. De rondleiding gaat door op:

> Donderdag 14 april om 18.30 uur

> Donderdag 12 mei om 18.30 uur

> Donderdag 09 juni om 18.30 uur

> Donderdag 11 augustus om 18.30 uur

STEDELIJK MUSEUM AARSCHOT

Elisabethlaan 103
3200 Aarschot
tel. 016 56 84 51
e-mail museum@aaarschot.be
website www.aarschot.be

OPEN

Dinsdag tot vrijdag van 9.00 tot 12.00 en van 13.30 tot 16.30 uur
en op zaterdag en zondag van 13.30 tot 16.30 uur.
Gesloten op maandag en feestdagen.

TICKETS

Individuele bezoeker: 1,10 euro
Scholen: 0.60 euro per leerling
Groepsbezoeken zijn mogelijk met taart en koffie. Dan betaal je 3,90 euro p.p. Gelieve hiervoor een werkdag op voorhand te reserveren.

Combiticket Pieter-Jozef Verhaghen

Aanrader: combiticket Pieter-Jozef Verhaghen: 12 euro.
Met dit ticket kan je alle locaties bezoeken zolang de tentoonstelling loopt.

- > **M - Museum Leuven: 7 april - 25 september 2011**
- > **Stedelijk Museum Aarschot: 12 maart - 12 juni 2011**
- > **Museum Parkabdij: 7 april - 25 september 2011**

Indien je in het bezit bent van een toegangsticket voor een bezoek aan één van de drie deelnemende locaties, heb je recht op volgend kortingstarief op de andere locaties:

- > Stedelijk Museum Aarschot: 1 euro
- > Museum Parkabdij: 4 euro
- > M - Museum Leuven: 7 euro

MUSEUM PARKABDIJ

Abdij van Park 7
3001 Heverlee
tel. 016 40 01 51
e-mail info@museumparkabdij.be
website www.parkabdij.be

OPEN

Woensdag tot vrijdag van 10.00 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 17.00 uur.
Zondag van 10.00 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 17.00 uur.
Maandag, dinsdag en zaterdag gesloten
Op feestdagen alleen op afspraak

OPGELET!

De werken van Pieter-Jozef Verhaghen die in de abdijkerk en de kapittelzaal van het klooster hangen zijn te bezichtigen van woensdag tot vrijdag van 13.30 tot 17.00 uur. Op zondag is de kapittelzaal open van 13.30 tot 17.00 uur en de abdijkerk van 13.30 tot 15.00 uur en van 15.45 tot 17.00 uur.

TICKETS

Individuele bezoeker: 5 euro
Groepen: 4 euro
Groepen steeds na afspraak.
Reserveren kan via het onthaal van Museum Abdij van Park via 016 40 01 51 of info@museumparkabdij.be.

RONDLEIDING

In het zomerseizoen (april tot oktober) zijn er elke zondagmiddag rondleidingen om 16.00 uur.
In het winterseizoen (november tot maart) is er telkens een rondleiding op de eerste zondag van de maand op 16.00 uur.

RONDLEIDING

Gratis rondleiding
Op onderstaande tijdstippen zijn er rondleidingen van een stadsgids voor betalende museumbezoekers. De gids geeft tekst en uitleg bij de tentoongestelde objecten en neemt je mee naar het stadscentrum, de geboortestad van de kunstschilder, waar enkele pareltjes van Verhaghen verborgen zitten. Deze rondleiding duurt drie uur.
Inschrijven is verplicht, aan de balie van de dienst toerisme, via 016 56 97 05 of dienst.toerisme@aaarschot.be.

- > Zaterdag 12 maart om 14.00 uur
- > Zondag 13 maart om 14.00 uur
- > Zaterdag 19 maart om 14.00 uur
- > Zondag 20 maart om 14.00 uur

RONDLEIDING OP AANVRAAG

- > Rondleiding in het Stedelijk Museum Aarschot tentoonstelling 'Pieter-Jozef Verhaghen'. 50 euro per groep (max. 30 personen)
- > Rondleiding in het Stedelijk Museum Aarschot en stadswandeling 'Pieter-Jozef Verhaghen'. 75 euro per groep (max. 30 personen)

De activiteiten die doorgaan in het Stedelijk Museum zijn initiatieven van het Autonoom Gemeentebedrijf van de stad Aarschot.

COLOFON Dit is een publicatie van

M – Museum Leuven | L. Vanderkelenstraat 28, 3000 Leuven
Stedelijk Museum Aarschot | Elisabethlaan 103, 3200 Aarschot
Museum Abdi van Park | Abdi van Park 7, 3001 Heverlee

Verantwoordelijke uitgever

M – Museum Leuven

Auteurs

Veronique Vandekerchove, M – Museum Leuven
Peter Carpreau, M – Museum Leuven
Thomas Matei, Museum Abdi van Park

Eindredactie

Marthy Locht, M – Museum Leuven
Veronique Vandekerchove, M – Museum Leuven
Nele Tintel, M - Museum Leuven

Vertaling

Naar het Engels: Lee Preedy
Naar het Frans: Elisabeth Clusel

Subsidiërende overheden

Stad Leuven
Stad Aarschot
Provincie Vlaams-Brabant
Vlaamse Gemeenschap

April 2011

